

Taallijn aanvulling NT2

Werken met beginnende tweedetaalverwerwers

EXPERTISECENTRUM
NEDERLANDS

Colofon

Tekst: Laura Quintus Bosz i.s.m. Sylvia Bacchini

Fotografie: Sardes

Herziene versie, Januari 2008

© Sardes

Inhoudsopgave

	Pagina
Inleiding	5
Vuistregels	7
Vuistregels taalaanbod	7
Vuistregels interactie	10
Vuistregels feedback	12
Vuistregels <i>Total Physical Response</i>	13
Interactief voorlezen	17
Prentenboeken	17
Extra kringgesprek	20
Tekst aanpassen	21
De verteltas, -koffer of thematafel inzetten	27
Andere suggesties	27
Gesprekken voeren	30
Routines	30
Ontdekactiviteiten	34
Werken in de hoeken	36
Woordenschat	40
Stappenplan	40
Andere suggesties	44

ICT	46
NT2-beginners en ICT	46
Ouderbetrokkenheid	48
Eigen taal	48
Op de hoogte houden van activiteiten in de groep	48
Voorlezen	49
Andere activiteiten	51
Achtergrondinformatie over NT2	52
Stadia in ontwikkeling NT2	51
Stadium 1 en 2 specifiek	54
Literatuurlijst	57

Inleiding

Leidsters en leerkrachten hebben regelmatig te maken met peuters en kleuters die nog geen Nederlands spreken: beginnende tweedetaalverwervers of 'NT2-beginners'. Hoe kunnen leidsters/leerkrachten de taalverwerving van deze kinderen stimuleren? Om hen hierbij te ondersteunen, is er een extra aanvulling op de Taallijn ontwikkeld:

Taallijn aanvulling NT2 - Werken met beginnende tweedetaalverwervers.

Voor wie is deze aanvulling bedoeld?

De *Taallijn aanvulling NT2* is bedoeld voor leidsters van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, voor leerkrachten van groep 1 en 2, maar ook voor trainers van de Taallijn. Bovendien is de aanvulling interessant voor studenten van PABO's en ROC's.

Wat is de inhoud van de aanvulling?

NT2-beginners moeten zo snel mogelijk Nederlands leren. Om hen hierbij te ondersteunen, is er een aantal aandachtspunten of vuistregels geformuleerd voor leidsters en leerkrachten.

Verder geeft deze aanvulling suggesties voor de wijze waarop leidsters/leerkrachten activiteiten rond de vijf speerpunten van de Taallijn kunnen aanpassen voor NT2-beginners. Het gaat om de volgende speerpunten:

- Interactief voorlezen
- Gesprekken voeren
- Woordenschat
- ICT
- Ouderbetrokkenheid

Nieuw in dit kader is de methodiek *Total Physical Response* (TPR). Deze methodiek gaat ervan uit dat kinderen het beste taal leren als dit is gekoppeld aan een handeling. *Total*

Physical Response is uitgewerkt als vuistregel, maar komt ook aan de orde bij de verschillende speerpunten.

Ten slotte bevat de *Taallijn aanvulling NT2* achtergrondinformatie over tweedetaalverwerving. Er is informatie te vinden over de stadia van tweedetaalverwerving en over de wijze waarop leidsters/leerkrachten hiermee kunnen omgaan.

Taallijntrainers vinden suggesties voor de wijze waarop zij de nieuwe informatie over omgaan met beginners kunnen inpassen in een training.

Hoe kunnen leidsters/leerkrachten de aanvulling gebruiken?

De *Taallijn aanvulling NT2* biedt leidsters en leerkrachten in de eerste plaats houvast. De vuistregels en tips maken duidelijk hoe zij hun gedrag kunnen aanpassen en hoe ze activiteiten zinvoller kunnen maken voor NT2-beginners. De aanvulling geeft voorbeelden van geschikte activiteiten, die passen binnen de Taallijn. Kortom: de *Taallijn aanvulling NT2* helpt leidsters en leerkrachten aan nieuwe ideeën voor deze specifieke doelgroep.

Vuistregels

Een kind kan pas leren als het zich veilig voelt en over een gezonde dosis zelfvertrouwen beschikt. Het verdient dus prioriteit om dit te realiseren.

Leiders/leerkrachten kunnen NT2-beginners hierbij helpen door zo snel mogelijk woorden aan te bieden waarmee de kinderen hun gevoelens en behoeften kunnen uiten. Aangezien deze kinderen nog geen Nederlands kennen, moet de leidster/leerkracht hiervoor andere manieren aanreiken. Zo kan zij bijvoorbeeld plaatjes maken van een kind dat naar de wc gaat, dorst heeft of gevallen is. Met behulp van deze 'emo-kaarten' kan zij nagaan wat er is of wat het kind nodig heeft en kan het kind aangeven wat het wil (Ramoult, 2002).

Vuistregels Taalaanbod

Veel anderstalige kinderen horen het Nederlands vooral in de peuterspeelzaal of op school. De kinderen leren veel taal door de manier waarop de leerkracht of leidster Nederlands praat. Het is daarom belangrijk dat leidsters en leerkrachten zich bewust zijn van hun taalaanbod (Appel, 2004). Waar moeten zij op letten?

- Spreektempo en articulatie: praat langzaam en duidelijk.
- Zinsbouw: praat in korte zinnen. Dus niet: "Pak maar even je jasje, dat daar aan de kapstok hangt." Maar wel: "Pak je jas. Je jas hangt aan de kapstok. Daar."
- Accentuering: benadruk belangrijke woorden in een zin. Hierdoor wordt de aandacht van het kind op een bepaald woord gericht en zal het de boodschap beter begrijpen. Bijvoorbeeld: "Wil je *melk* of *limonade*?" Of: "Je *jas* hangt aan de *kapstok*."
- Woordkeuze: kies voor makkelijke woorden. Praat liever over *het bed* in plaats van *het poppenbed* of over *de tas* in plaats van *de boodschappentas*.
- Ondersteuning met mimiek, gebaren, handelingen en materialen: wijs dingen aan, laat plaatjes zien en doe veel voor. De leidster/leerkracht geeft zo extra hints, waardoor het kind een woord of boodschap beter begrijpt. Hoe meer hints, hoe beter.

- Herhalen en anders verwoorden: herhaal een zin als het kind je niet begrijpt of formuleer de zin anders. Bijvoorbeeld:
Leidster/leerkracht: "Wat ben je aan het tekenen?"
Kind: "Wat?"
Leidster/leerkracht: "Hier, wat teken je?"
- Handelingen verwoorden: benoem wat er gebeurt. Dit levert een duidelijk en begrijpelijk taalaanbod op. Wanneer de leidster/leerkracht tijdens het inschenken van een glas limonade zegt: "Ik schenk een glas limonade in", leert het kind allerlei woorden door te kijken wat er gebeurt. Zeker wanneer handelingen veel worden herhaald, is de kans groot dat het kind zo veel woorden spontaan oppikt. Voorbeelden van regelmatig terugkomende handelingen zijn: de jas aantrekken, veters strikken en fruit eten. Bij het fruit eten kan de leidster/leerkracht bijvoorbeeld het volgende gesprekje voeren:
Leidster/leerkracht: "Wil je een *appel* (aanwijzen) of een *mandarijn* (aanwijzen)?"
Kind: - wijst de appel aan -
Leidster/leerkracht: "Een *appel*, jij wilt een *appel*. Jij vindt een *appel* lekker."
Door telkens nadruk te leggen op *appel*, pikt de NT2-beginner dit woord makkelijker op.
Vervolgens kan de leidster/leerkracht de woordkennis van het kind uitbreiden door het woord *stukje* te benadrukken. Zo leert het kind dat je een *appel* in *stukjes* kunt snijden. Door bovendien de nadruk te leggen op het woord *mes*, leert het kind dat je een *appel* met een *mes* in *stukjes* kunt snijden: "Ik snijd de appel in *stukjes*. Met een *mes*, ik snijd met een *mes*, zie je? En nu krijg jij een *stukje* appel."
- Praat altijd in correcte Nederlandse zinnen. Dus niet: "Jij limonade hebben?"
Maar: "Wil je limonade?" Het is belangrijk dat de leidster/leerkracht zich realiseert dat zij het grote voorbeeld is, waarvan de NT2-beginner Nederlands leert. Wanneer zij in gebrekkig Nederlands tegen een anderstalig kind praat, bestaat het risico dat het kind dit taalgebruik overneemt.
- Tot slot: in de Taallijn ligt de nadruk op het uitlokken van taalproductie, maar bij NT2-beginners is dit niet het geval. Bij deze kinderen brengt de leidster/leerkracht in het begin juist zelf veel taal in. De taalproductie van het

kind bestaat dan uit het reageren op dat taalaanbod. In de aanvulling interactief voorlezen en in de aanvulling gesprekken (onder het kopje 'ontdekactiviteiten') vindt u hiervan voorbeelden.

Vuistregels Interactie

Interactie is in de Taallijn een belangrijk punt. Als een kind nog niet zoveel Nederlands spreekt, is interactie niet altijd even makkelijk, omdat het kind dan nog niet veel

terugzegt. We geven een aantal tips die kunnen helpen om de interactie met beginnende tweedetaalverwervers te verbeteren (Appel, 2004, Stoep, 2005).

- Topicalisatie: de spreker zet het belangrijkste onderwerp van een zin als het ware apart van de rest van de zin. Dit is fijn voor de NT2-beginner, omdat hierdoor het belangrijkste onderwerp van het gesprek wordt benadrukt. De leidster/leerkracht kan een woord benadrukken aan het begin of aan het eind van een zin: “*Pindakaas*, vind je pindakaas lekker?” of “Waar hangt hij dan, je *jas*?”
- Begripscontrole: controleer of je het kind goed hebt begrepen. Dit kan door te herhalen wat het kind heeft gezegd of door verder te vragen. Als blijkt dat de leidster/leerkracht het kind niet goed heeft begrepen, dat het kind iets anders bedoelde, biedt zij alsnog de woorden aan die het kind nodig heeft (en misschien niet zelf kon vinden of kende). Bijvoorbeeld:
Leerkracht: “Göksul, heb jij met de bal gespeeld?”
Kind: “Ja, ik vier winnen!”
Leerkracht: “O, je hebt met de knickers gespeeld?”
Kind: “Ja!”
Leerkracht: “En je hebt vier knickers gewonnen?”
Kind: “Ja, ik vier gewonnen!”

Een ander voorbeeld:

Leidster: “Haalt je broer je op?”

Kind: “Ja, broer.”

Vervolgens komt er een man binnen, waarvan de leidster weet dat hij geen broer kan zijn.

Kind: “Juf kijk, broer!”

Leidster/leerkracht: “Is dat je broer?”

Kind: “...” (onzeker geworden, want door de reactie van de leidster voelt hij dat er iets niet klopt).

De leidster kent de naam van de oudere broer van het kind, dus zij vraagt door:

Leidster: “Haalt Ismail je op?”

Kind: “Nee.”

Bij navraag blijkt de man een oom te zijn.

Leidster: "Je *oom* haalt je op. Dat is je *oom*."

- Verschillende soorten vragen stellen: open vragen (wie, wat, waar, hoe) leveren weliswaar veel interactie op, maar zijn nog moeilijk voor NT2-beginners. Een kind moet nogal wat taal kennen om een open vraag te kunnen beantwoorden.

Begin daarom met meer gesloten vragen, zoals:

- Ja/nee vragen: "Wil jij een koekje?"
- Aanwijsvragen: "De fiets. Zie je de fiets? Wijs maar aan, de fiets."
- Of/of vragen: "Is dit een trui of een jas?"
- Tegendeelvragen: terwijl de leidster/leerkracht een plaatje van een leeuw aanwijst, vraagt zij: "Is dit een aap?" Dit kan alleen als beide woorden – in dit geval *leeuw* en *aap* – eerder zijn aangeboden en de beginner het juiste antwoord ook echt kan weten (Stoep, 2005).

Ook kan de leidster/leerkracht juist beginnen met een open vraag en deze later aanpassen. Bijvoorbeeld:

Leerkracht: "Hoe is het weer vandaag?"

Kind: "....."

Leerkracht: "Is het warm of koud?"

Kind: "Warm."

Leerkracht: "Ja, het is warm weer vandaag."

- Geef het kind de tijd om te reageren en bepaal niet altijd zelf het onderwerp van gesprek. Volg de interesses van het kind. Omdat een NT2-beginner moeilijk met woorden kan uitleggen wat hij leuk vindt, kijkt de leidster/leerkracht goed naar het gedrag van het kind. Dit betekent dat zij wat meer tijd moet nemen om een kind te observeren. Is er een bepaalde hoek waar hij graag speelt? Speelt hij vaak met bepaald materiaal? Welke (plaatjes)boeken pakt hij regelmatig? Waar gaan die boeken over? Wat voor tekeningen maakt hij? Wat kan ik te weten komen bij de ouders?
- Houd er rekening mee dat een NT2-beginner meer begrijpt dan hij kan zeggen. Soms kun je uit een reactie van het kind opmaken dat hij iets heeft begrepen. Hij kijkt bijvoorbeeld naar de paraplu als dat woord net is genoemd.
- Let op: er is niet alleen sprake van interactie als de gesprekspartners verbaal op elkaar reageren, maar ook als het kind non-verbaal reageert, bijvoorbeeld door te wijzen of te knikken.

Vuistregels Feedback

NT2-beginners moeten niet alleen veel Nederlands horen, het is ook van belang dat zij worden verbeterd als ze fouten maken. De leidster/leerkracht verbetert de kinderen altijd spelenderwijs (Appel, 2002), (Elsäcker, 2006).

- Modelleren en uitbreiden: als een NT2-beginner iets niet goed zegt, herhaalt de leidster/leerkracht de uitspraak in verbeterde vorm. Bijvoorbeeld:
Kind: "Ik pop."
Leidster: "Ja, jij pakt de pop."
Of:
Kind: "Ik spel bij kast."
Leerkracht: "Goed zo! Jij legt het spel in de kast."
- Verbeter de uitspraak van kinderen door een uitspraak correct te herhalen.

Door feedback te geven op de taaluitingen van de NT2-beginner, kan de leidster of leerkracht laten merken dat zij het kind begrijpt en volgt. Dit motiveert het kind om meer te praten.

De leidster/leerkracht:

- herhaalt wat het kind zegt;
- geeft luisterresponsen, zoals "mmm", "ja", "o";
- spreekt waardering uit voor wat het kind zegt.

Zeg niet alleen "Goed zo!", maar benoem ook wát er goed is. Bijvoorbeeld:

De juf vraagt aan Habibullah of het mooi weer is vandaag.

Habibullah: "Regen."

Leerkracht: "Heel goed, Habibullah, het regent. Dat heb je goed gezien."

Vuistregel *Total Physical Response* (TPR)

Jonge kinderen leren taal door te doen. Terwijl ze met andere dingen bezig zijn, horen en leren ze taal; tijdens het buitenspelen, het knutselen of tijdens het eten en drinken.

Total Physical Response, ofwel de TPR-methode, is een manier van taalleren die aansluit bij dit gegeven. Het leren van taal is hierbij verbonden aan een fysieke activiteit; het kind voert bijvoorbeeld een opdracht uit of doet iets met een voorwerp (Oskam, 2002). Omdat onderzoek heeft uitgewezen dat het werkt als aan taalleren een actieve component wordt verbonden (Verhelst, 2003), nemen we de TPR-methode hier als vuistregel op.

Een belangrijk principe van de TPR-methode is dat kinderen taal leren door eerst te luisteren en dan iets te doen. Als een kind de opdracht krijgt om iets te doen, kan de leidster/leerkracht meteen zien of het kind de opdracht goed uitvoert. Is dat niet het geval, dan is direct duidelijk dat de boodschap niet is overgekomen. Hier kan de leidster/leerkracht vervolgens op inspringen. Een groot voordeel van de TPR-methode is dat deze manier van taalleren voor NT2-beginners weinig stress oplevert: ze worden op geen enkele manier gedwongen om te praten.

Hoe werkt de TPR-methode? In het speellokaal kan *Total Physical Response* worden uitgevoerd in drie stappen. Het voordeel van een speellokaal is dat hier alle ruimte is om de kinderen opdrachten te laten uitvoeren.

- De leidster /leerkracht verwoordt de opdracht en doet het voor.
- De groep doet het na.
- Een kind voert de opdracht alleen uit.

Bijvoorbeeld:

Stap 1: De leidster/leerkracht zegt: "Kijk, ik loop naar de deur" en loopt naar de deur.

Ze kan de kinderen mee laten lopen, terwijl ze de opdracht nog een keer verwoordt:

"Ik loop naar de deur."

Stap 2: De leidster/leerkracht zegt: "Nu jullie, jullie lopen naar de deur." Ze doet het zelf niet meer voor en de kinderen voeren nu samen de opdracht uit. De leidster/leerkracht controleert of de kinderen de opdracht goed uitvoeren en stuurt eventueel bij.

Stap 3: De leidster/leerkracht laat een kind de opdracht alleen uitvoeren: "Ammar, loop naar de deur. Heel goed, jij loopt naar de deur."

Ook kunnen leidsters/leerkrachten de TPR-methode toepassen in de peuterspeelzaal of in de klas. Probeer dit in te bedden in andere activiteiten. Bijvoorbeeld:

De juf wil drie NT2-beginners leren wat "je jas aan de kapstok hangen" betekent. Na het buitenspelen 's ochtends verzamelt ze de drie kinderen bij de kapstok.

- "Kijk, dit is *de kapstok* (ze wijst naar de kapstok). Zie je, *de kapstok*. Ik ga mijn *jas* ophangen aan *de kapstok*. Zo, ik hang mijn *jas* aan *de kapstok*. Kunnen jullie je jas ook aan de kapstok hangen?"
- "Goed zo! Jullie hangen je jas aan de kapstok."

Na het buitenspelen 's middags herhaalt zij dit nog eens en geeft ze de opdracht ook aan individuele kinderen:

- "Ik hang mijn jas aan de kapstok. Shaxy, hang jij ook je jas aan de kapstok?"

Als de kinderen wat meer woorden kennen, kan de leidster/leerkracht er een spelletje van maken:

- "Manuel, hang jij je schaar aan de kapstok?" (nee!)
- "Hang jij je jas aan de kapstok?" (Ja!)
- "Heel goed, hang jij je jas maar aan de kapstok."

Leidsters/leerkrachten kunnen de TPR-methode gebruiken om nieuwe woorden uit te leggen, maar ook om te controleren of de kinderen bepaalde woorden en zinnen begrijpen. Bijvoorbeeld:

Controle

- Leidster: "Aishe, leg de *schaar* maar op *tafel*."
Aishe legt de schaar op haar stoel, dus de leidster weet nu dat zij het woord *schaar* wel begrijpt, maar het woord *tafel* nog niet.

Uitleggen

- Leerkracht: “Kijk, ik heb een *schep*. Ik ga *scheppen* in het zand. Zie je, ik ben aan het *scheppen*. Kun jij ook *scheppen*? Zullen we samen *scheppen*? Laat maar zien. Goed zo! Jij *schept* in het zand. Met een *schep*. Jij kunt goed *scheppen* zeg!”
In dit voorbeeld wil de leerkracht het woord *scheppen* uitleggen. Telkens als het woord *scheppen* voorkomt, legt ze daar extra nadruk op. Zij benoemt steeds de handelingen van het kind en geeft complimentjes.

De leidster/leerkracht kan een TPR-oefening moeilijker en makkelijker maken. Zo kan zij haar spreesnelheid variëren als ze de opdracht geeft. Een opdracht die langzaam wordt uitgesproken, is makkelijker te volgen dan een snel uitgesproken opdracht. Verder kan de leidster/leerkracht een TPR-oefening moeilijker maken door meerdere opdrachten in één keer te geven. Bijvoorbeeld:

“Liam, Loop naar de tafel en pak de lijm uit de kast.” Of: “Loop naar de tafel, pak de lijm uit de kast en geef de lijm aan Bernice.”

De leidster/leerkracht kan TPR niet alleen inzetten om het taalbegrip van kinderen te bevorderen, maar ook om taalproductie uit te lokken. Zo kan zij na een TPR-oefening bijvoorbeeld een vraag stellen:

De juf zegt tegen Mimosen: “Geef Mara een hand.” Vervolgens vraagt ze aan Mara:

“Wat doet Mimosen?”

Ze kan ook aan Mimosen zelf vragen: “Mimosen, wat doe je?” of, iets moeilijker:

“Mimosen, wat heb je gedaan?”

De leidster/leerkracht kan ook taalproductie uitlokken door aan de kinderen te vragen of ze elkaar een opdracht kunnen geven, maar dit is erg moeilijk.

De TPR-methode heeft raakvlakken met het verwoorden van handelingen, waarbij handelingen (van de leidster/leerkracht of van het kind) worden verwoord. Bij TPR gaat het erom dat een opdracht precies wordt verwoord en benoemd.

Bij de speerpunten komt aan de orde op welke wijze leidsters/leerkrachten de TPR-methode kunnen inzetten binnen de Taallijn.

Interactief voorlezen

In de peuterspeelzaal, het kinderdagverblijf en op school wordt regelmatig voorgelezen. Voorlezen is voor jonge kinderen een plezierige en leerzame activiteit. Het interactief voorlezen van een prentenboek, zoals dat in de Taallijn gebeurt, is bovendien goed voor de woordenschat en voor het verhaalbegrip (Corvers, 2007). Voor NT2-beginners kan het voorlezen van prentenboeken echter erg moeilijk zijn. Ze kennen te weinig Nederlands om het verhaal goed te kunnen volgen.

Prentenboeken

Bij het voorlezen van een prentenboek let de leidster/leerkracht goed op het eigen taalaanbod (zie vuistregels taalaanbod). We zetten de vuistregels op een rij, die van belang zijn bij het voorlezen:

- Spreektempo en articulatie: praat langzaam en duidelijk.
- Accentuering: benadruk belangrijke woorden of zinnestelsels die telkens terugkomen in het verhaal.
- Ondersteun het voorlezen met mimiek, gebaren, handelingen en materialen. Dingen aanwijzen, plaatjes laten zien, voordoen, voorwerpen gebruiken tijdens het voorlezen; het zijn allemaal extra hints voor het kind om een woord of boodschap te begrijpen. Hoe meer hints, hoe beter.
- Herhalen en anders verwoorden: herhaal zinnen of woorden die in de tekst voorkomen. Herhaling is altijd goed. De leidster/leerkracht kan bijvoorbeeld een zin nog eens herhalen, terwijl een kind de zin uitbeeldt of het bijbehorende plaatje aanwijst. Zij kan een zin ook eerst gewoon voorlezen en daarna in een eenvoudige versie herhalen. Bijvoorbeeld: "Kikker is niet uitgenodigd; Kikker mag niet komen." Ook kinderen die al wat verder zijn, leren hiervan.
- Woorden effectief uitleggen: wanneer het nodig is om een woord tijdens het voorlezen uit te leggen, doe dit dan zo effectief mogelijk zonder al te veel omhaal (Van den Nulft, 2002). Hoe meer woorden de leidster/leerkracht gebruikt om een ander woord uit te leggen, hoe groter de kans dat het kind halverwege de uitleg de draad kwijtraakt. Het is daarom goed om van tevoren

te bedenken welke woorden moeilijk zijn en hoe je deze het beste kunt uitleggen.

- Werk bij voorkeur in een kleine kring. Een kleine kring bestaat uit twee tot maximaal vijf kinderen.

Het is van belang dat de leidster/leerkracht een weloverwogen keuze maakt voor een prentenboek. Denk daarbij aan de volgende punten:

- Houd er rekening mee dat NT2-beginners meestal weinig ervaring hebben met prentenboeken en platen. Besteed daarom meer aandacht aan de interpretatie van de platen.
- Kies prentenboeken met realistische afbeeldingen. Pas op voor plaatjes die er heel mooi uitzien, maar die niet duidelijk zijn.
- Let erop dat de afbeeldingen goed aansluiten bij de tekst. Het is belangrijk dat de plaatjes de gebeurtenissen uit het verhaal verbeelden, omdat NT2-beginners het verhaal met behulp van de platen beter begrijpen.
- Let op de omvang van de afbeeldingen en bedenk of iedereen de platen goed kan zien. Het bekijken van de afbeeldingen is een belangrijk onderdeel van het voorlezen. Wanneer de leidster/leerkracht aan meer dan twee kinderen voorleest, gaat de voorkeur uit naar grotere platen. Om ervoor te zorgen dat iedereen de afbeeldingen goed kan zien, is het aan te raden de kring kleiner te maken.
- Kies een boek met een duidelijke verhaallijn, zonder teveel wendingen. Hoe meer wendingen, hoe groter de kans dat het kind de draad kwijt raakt. Een verhaal is moeilijker als er passages in voorkomen die zich in het verleden afspelen of in de gedachten of dromen van een personage. Vermijd verhalen met dit soort wendingen.
- Let erop dat in het boek eenvoudige woorden worden gebruikt.

Tijdens het interactief voorlezen aan jonge kinderen is het goed om veel ruimte te creëren voor de eigen inbreng van peuters of kleuters. NT2-beginners spreken echter nog weinig Nederlands en kunnen dus nog niet veel inbrengen. Hier komt het aan op de interactievaardigheden van de leidster/leerkracht, met name op het stellen van

vragen. Probeer de NT2-beginner erbij te betrekken door gesloten vragen te stellen. Stel in het begin niet teveel vragen. Hieronder staan ze nog een keer op een rij:

- Ja/nee vragen: “Is de kikker blij? Lacht de kikker?” (terwijl de leidster het plaatje aanwijst, waarop kikker duidelijk aan het huilen is terwijl de leidster zelf een grote lach laat zien).
- Aanwijsvragen: “Het varkentje. Zie je het varkentje? Wijs maar aan, het varkentje.”
- Of/of vragen: “Is de kikker aan het slapen of aan het dansen?”
- Tegendeelvragen: “Is dit de kikker?” (terwijl de leidster de eend aanwijst op een plaatje waar de kikker en de eend op staan).

Wanneer de leidster/leerkracht voorleest aan NT2-beginners, stelt zij alleen vragen die te maken hebben met het boek zelf. Zij start met vragen waarop het kind iets kan aanwijzen, met vragen die met het hier en nu te maken hebben of waarbij een kind iets kan nadoen of iets moet pakken. Vragen over onderwerpen naar *aanleiding* van het verhaal stelt de leidster/leerkracht pas als de Nederlandse taalvaardigheid van de kinderen wat verder is ontwikkeld.

Door alleen maar gesloten vragen te stellen, bestaat het gevaar dat het voorlezen een soort ‘overhoren’ wordt. Eigenlijk is het voorlezen dan meer gericht op het controleren van woordkennis dan op het ontwikkelen van de taalvaardigheid. De leidster/leerkracht is zich hiervan bewust. Zij gebruikt gesloten vragen om kinderen bij het verhaal te betrekken of om begrip te controleren, maar doseert dit weloverwogen.

Interactie bestaat bovendien niet alleen uit vragen stellen. Er is ook sprake van interactie als het kind op non-verbale wijze laat merken dat het iets begrijpt. Het kind kijkt bijvoorbeeld verbaasd als het verhaal daartoe aanleiding geeft of kijkt naar een plaatje op de boekenmuur, als de leidster/leerkracht daarover vertelt. Interactie betekent dus ook: reageren op wat wordt voorgelezen of getoond.

De leidster/leerkracht kan deze interactie stimuleren door zelf ook verbazing, verwondering of schrik te tonen als dat in het verhaal voorkomt. Zij kan bijvoorbeeld

zeggen: “O, wat zielig voor Kikker.” Of “Wat gebeurt er nu? Waar is kikker gebleven? Waar is de kikker naartoe?”

Het is trouwens prima als de leidster/leerkracht zelf belangrijke dingen aanwijst en benoemt. Bijvoorbeeld: “Kijk, dáár is de kikker. Hij ligt onder het bed! Kijk maar, daar zit de kikker. Zie je?”

Bovendien kan zij de taal verrijken tijdens de interactie. Bijvoorbeeld: “Kijk, dat is een klein eendje. Een *kuiken* noem je dat. Heb je wel eens een *kuiken* gezien?”

In de Taallijn is het de gewoonte dat de leidster/leerkracht de kinderen veel ruimte geeft voor inbreng. Bij NT2-beginners ligt dit iets anders, omdat ze nog te weinig taal kennen om veel inbreng te hebben. Daarom zorgt de leidster/leerkracht in het begin voor veel taalaanbod. Naar aanleiding daarvan nodigt zij de NT2-beginner uit om te reageren. We zien dat terug in de bovenstaande voorbeelden.

We bespreken nog een aantal activiteiten die leidsters/leerkrachten kunnen doen om het voorlezen van prentenboeken zinvol te laten zijn voor NT2-beginners.

Extra kringgesprek

Het is belangrijk om bij het eerste kleine kringgesprek (in fase 1 van de Taallijnacyclus, speciaal voor taalzwakke kinderen) hoog in te zetten op woordenschatontwikkeling. Dit is hét moment om hiermee bezig te zijn. Wanneer er veel NT2-beginners in de groep zijn, is het raadzaam om speciaal voor deze kinderen een extra kringgesprek te organiseren. Tijdens dit extra kringgesprek besteedt de leidster/leerkracht aandacht aan het verhaalbegrip, maar ook aan de woordenschatontwikkeling. De volgende aandachtspunten zijn van belang:

- Kies woorden die passen binnen het anker en die op één of andere manier met elkaar te maken hebben. Dit helpt kinderen de woorden te onthouden. Kies woorden die passen bij de platen en het verhaal van het prentenboek. Kies niet voor samenstellingen (*boodschappen-tas, kinder-stoel, poppen-bed*).
- Denk goed na over de wijze waarop je de woorden gaat uitleggen, hoe je ze gaat oefenen en herhalen en hoe je controleert of de kinderen de woorden

hebben begrepen. Kortom: denk aan het stappenplan voor het aanbieden van nieuwe woorden. Voor meer informatie over woorden leren verwijzen we naar het onderdeel *Woordenschat*.

- Bied niet teveel woorden tegelijk aan. Als er teveel woorden in één keer worden aangeboden, is de kans groter dat de kinderen de woorden weer vergeten: na het tiende nieuwe woord, weten ze het eerste woord niet meer.
- Maak gebruik van de thematafel en alles wat daarmee te maken heeft. Geef bijvoorbeeld opdrachten met de voorwerpen die op de tafel liggen, laat de kinderen iets ervaren of doen.
- Neem het prentenboek tijdens het extra kringgesprek alvast een keer door. Behandel de belangrijkste woorden en bespreek de verhaallijn aan de hand van de plaatjes en voorwerpen. De leidster/leerkracht kan er ook voor kiezen om aan de NT2-beginners een eenvoudiger boek voor te lezen over hetzelfde thema.

De tekst aanpassen

De leidster/leerkracht kan het voorlezen aan NT2-beginners gemakkelijker maken door de tekst van een prentenboek aan te passen. Voordeel hiervan is dat alle kinderen hetzelfde boek kunnen gebruiken. We geven een aantal richtlijnen voor het aanpassen van de tekst van een prentenboek. Bij elke richtlijn geven we een onjuiste en een adequate voorbeeldzin. De voorbeeldzinnen komen uit *Kikker en een heel bijzondere dag*, geschreven door Max Velthuis.

<i>Richtlijnen</i>	<i>Niet</i>	<i>Wel</i>
Zet alles in de onvoltooid tegenwoordige tijd.	- Kikker liep naar buiten. - Ik zou het niet weten.	- Kikker loopt naar buiten. - Ik weet het niet.
Gebruik zoveel mogelijk enkelvoudige zinnen.	- Kikker liep naar buiten, en ging zitten om na te denken. - Toen iedereen naar huis was en Kikker in zijn bedje lag, dacht hij tevreden:..	- Kikker loopt naar buiten. Kikker gaat zitten. Hij denkt na. - Eend, Varkentje, Rat en Haas zijn naar huis. Kikker ligt in bed. Hij denkt blij:..

Herschrijf passieve zinnen tot actieve zinnen.	- Er zou natuurlijk ook gezongen worden en gedanst.	- De dieren gaan zingen en dansen.
Maak gebruik van herhalingen in de tekst. Het gebruik van dezelfde zinnen helpt kinderen het verhaal te begrijpen: ze kunnen dan beter voorspellen wat er komen gaat.	Om te achterhalen waarom vandaag een bijzondere dag is, gaat Kikker op bezoek bij verschillende dieren. Dit wordt telkens anders aangekondigd: - Misschien wist Eend er meer van. - Hij kon het beter aan Varkentje vragen. Die wist altijd alles. - Op dat moment kwam Rat aanlopen, met zijn rugzak vol boodschappen.	Het maakt het verhaal duidelijker als elke nieuwe ontmoeting met een dier wordt aangekondigd met een vaste zin, bijvoorbeeld: - Kikker gaat naar Eend/Varkentje/Rat. De kikker vraagt aan Eend/Varkentje/Rat: Is het een bijzondere dag?

<i>Richtlijnen</i>	<i>Niet</i>	<i>Wel</i>
Bekijk of zinnen wel of niet zijn afgebeeld.	<p>Is een zin niet afgebeeld?</p> <p>Als deze zin niet belangrijk is voor het verhaal: laat de zin weg.</p> <p>‘Ik moet kleren wassen en het beddengoed. Zal ik je zwembroek even meewassen?’</p>	<p>Is een zin wel afgebeeld?</p> <p>Probeer de zin eenvoudiger te maken.</p> <p>Op het plaatje zien we Varkentje ‘iets’ wassen. Met wat poppenkleren en een teiltje kan de leidster/leerkracht duidelijk maken dat kleren gewassen kunnen worden. Misschien is er zelfs een wasmachine in het gebouw, die de kinderen op een later moment kunnen bekijken. <i>Beddengoed</i> is een minder belangrijk woord om te leren dan <i>kleren</i>. Hoewel we de zwembroek van Kikker kunnen zien (hij heeft hem aan), voegt dit niet veel toe aan het verhaal. Daarom wordt het: ‘Ik was kleren.’</p>

<i>Richtlijnen</i>	<i>Niet</i>	<i>Wel</i>
<p>Maak gebruik van vaste uitdrukkingen, zoals <i>dankjewel, slaap lekker, welterusten, goedemorgen.</i></p>	<p>Er zitten al een aantal andere voorbeelden in het verhaal die met een kleine aanpassing prima zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er was geen wolkje aan de lucht en het was lekker warm. - De tranen stroomden over zijn wangen. - Gefeliciteerd met je verjaardag. - Lang leve Kikker! Hoera! 	<ul style="list-style-type: none"> - Er is geen wolkje aan de lucht. Het is (lekker) warm. - De tranen stromen over zijn wangen. - (Van harte) gefeliciteerd met je verjaardag. - Hoeft geen aanpassing. <p>Telkens wanneer Kikker een dier tegenkomt, kan het 'groetritueel' terugkomen. Kikker zegt dan bijvoorbeeld "Hoi" , "Hallo" of "Dag" en bij het weggaan "Doei", "Dag" of "Tot ziens."</p> <p>Wanneer Kikker tevreden in zijn bed ligt, kun je eindigen met "Welterusten Kikker."</p>

<i>Richtlijnen</i>	<i>Niet</i>	<i>Wel</i>
<p>Veel namen van personages zijn gekozen omdat ze leuk klinken, bijvoorbeeld <i>Bruintje Beer</i> of <i>Hennie de Heks</i>. Herschrijf deze namen tot eenvoudige, duidelijke namen.</p>	<p>Hennie de Heks Bruintje Beer</p>	<p>De heks De kleine beer</p> <p>In het boek worden al duidelijke namen gebruikt. Je kan dit verbeteren door ook de lidwoorden te gebruiken, dus: De kikker De eend Het varkentje De rat</p>
<p>Verander persoonlijke voornaamwoorden, zoals <i>hij, ze, hem, haar</i>, zoveel mogelijk in namen of omschrijvingen.</p>	<p>- Boos ging hij op weg naar het huis van Haas. - Hij kon het beter aan Varkentje vragen. Die wist altijd alles.</p>	<p>- Boos gaat Kikker weg. De kikker gaat naar het huis van Haas. - Kikker denkt: Ik vraag het aan Varkentje. Het varkentje weet alles!</p>
<p>Gebruik zo min mogelijk bezittelijke voornaamwoorden (<i>zijn jas, hun huis, jouw neus</i>) en gebruik hiervoor lidwoorden (<i>de, het, een</i>) of een zin met <i>van</i>: de neus <i>van</i> Jan.</p>	<p>- Er zat een briefje op zijn deur geprikt.</p>	<p>- Op de deur hangt een briefje.</p>

<i>Richtlijnen</i>	<i>Niet</i>	<i>Wel</i>
Vaak zit er een bepaald tijdsverloop in een prentenboek. Het verhaal begint 's ochtends en eindigt 's avonds. Profiteer hiervan door woorden te gebruiken die een tijd aangeven, zoals <i>overdag, 's nachts, 's morgens</i> of <i>'s middags</i> .		Het verhaal van Kikker begint 's ochtends wanneer hij aan het ontbijt zit, gaat verder in de middag wanneer hij op pad gaat om te achterhalen waarom het zo'n bijzondere dag is en eindigt in bed, nadat de dieren tot diep in de nacht zijn verjaardag hebben gevierd. Dit verhaal heeft dus veel aangrijpingspunten om woorden van tijd te gebruiken.
Vervang moeilijke woorden door minder moeilijke woorden.	- Dit wordt een heel bijzondere dag, dacht hij opgewekt. - En ik ben niet uitgenodigd.	- Dit is een hele leuke dag, denkt Kikker blij. - Ik mag niet komen.

Het is zinvol om de tekst aan te passen voor NT2-beginners. Toch moeten deze kinderen ook vertrouwd raken met de taal van boeken, omdat boekentaal gedurende de schoolloopbaan steeds belangrijker wordt. Zo moeten zij gaandeweg zinsconstructies leren begrijpen die in de spreektaal minder gangbaar zijn (met bijzinnen ingeleid door woorden als *zodra, hoewel* en *want*) en moeten zij zogenoemde schooltaalwoorden leren, zoals *behalve, dankzij, blijken, echter, grondig*. Om later op school succesvol te kunnen zijn, is het belangrijk dat kinderen deze constructies en woorden leren kennen. Daarom past de leidster/leerkracht de tekst niet meer aan, zodra de kinderen het verhaal begrijpen. Zij leest een prentenboek herhaaldelijk voor; zodra de kinderen het verhaal begrijpen, laat zij aanpassingen achterwege en leest zij de originele tekst voor.

De verteltas, -koffer of thematafel inzetten

De Taallijn werkt in de cyclus interactief voorlezen met een verteltas of vertelkoffer en de thematafel. Omdat deze leermiddelen veel concreet materiaal bevatten, zijn ze heel geschikt voor NT2-beginners. De leidster/leerkracht kan deze niet alleen inzetten tijdens het voorlezen van een verhaal, maar ook tijdens TPR-oefeningen.

Een voorbeeld:

In het kader van het thema 'feest' is er een thematafel ingericht met slingers, verschillende kleuren ballonnen, de 'jarige-job-hoed' die je op mag zetten als je jarig bent, een toeter, cadeautjes van verschillend formaat, een neptaart en het boek *Kikker en een heel bijzondere dag* van Max Velthuis. Met drie NT2-beginners doet de juf een paar TPR-oefeningen. Eerst bespreekt ze de voorwerpen die op tafel liggen:

Leerkracht: "Kijk, dit is de taart. Zie je, de taart."

Kind: - knikt ja -

Leerkracht: "Mmmm, lekker hé, taart?" (ze neemt zogenaamd een hapje)

Kind: (het kind doet de beweging na)

Leerkracht: "Ja, lekker, neem ook een hapje taart."

Of:

Leerkracht: "Zie je de hoed? Pak de hoed maar."

Kind: - het kind wijst de ballon aan -

Leerkracht: "Dat is de ballon, de ballon. Kijk, dit is de hoed. Zie je, de hoed."

Ze zet de hoed op het hoofd van het kind.

Nadat de juf zeker weet dat de woorden bekend zijn, geeft ze opdrachtjes, zoals:

- Pak de ballon.
- Pak de rode ballon.
- Pak de ballon en geef de ballon aan
- Geef het cadeau aan ...
- Geef het kleine cadeau aan
- Pak de hoed.
- Zet de hoed op je hoofd.
- Ga op de stoel staan.
- Zet het grote cadeau op de stoel.
- Leg de taart onder de tafel.

Denk bij TPR-oefeningen aan de drie stappen: voordoen, samen doen, alleen doen.

Start met enkelvoudige opdrachten en geef pas later gecombineerde opdrachten.

Andere suggesties

Leidsters/leerkrachten kunnen bij het interactief voorlezen ook gebruikmaken van de volgende suggesties:

Boeken met veel plaatjes

Bij het voorlezen aan NT2-beginners start de leidster/leerkracht met eenvoudige prentenboeken, die weinig tekst bevatten en veel plaatjes. De kinderen kunnen de

meeste informatie uit de (non-verbale) plaatjes halen. Dit soort boeken stimuleert kinderen om te gaan praten.

Figuren op een stok

De leidster/leerkracht vergroot de figuren die in het verhaal voorkomen en zet deze op stokjes. Zij introduceert de personages vóór het voorlezen, zodat de kinderen al weten welke namen in het verhaal voorkomen. Dit helpt hen het verhaal te volgen.

De leidster/leerkracht geeft de figuren aan een paar kinderen. Op het moment dat er een bepaald figuur in het verhaal voorkomt, wijst zij het betreffende kind aan of haalt ze het kind even naar voren. Eventueel kan zij korte zinnen die door het personage worden gezegd, voorzeggen en door het kind laten nazeggen. De figuren-op-een-stok zorgen voor meer betrokkenheid, meer duidelijkheid en meer kansen om taal te gebruiken. De leidster/leerkracht kan ze bewaren in de verteltas, zodat de kinderen er ook nog mee kunnen spelen.

Drama

De leidster/leerkracht kan naar aanleiding van het verhaal drama-activiteiten met de kinderen doen. Zij denkt er goed over na welke rol zij de NT2-beginner geeft. Bij het boek *Kikker en een heel bijzondere dag* kan er bijvoorbeeld een NT2-beginner gekoppeld worden aan een taalvaardiger kind. Zij spelen samen de rol van kikker, die bij alle dieren langsgaat om te vragen waarom het een bijzondere dag is. De leidster/leerkracht let erop dat de beginner oefening krijgt in het stellen van vragen ("Waarom is het..?"), in het groeten van mensen ("Hallo Haas" of "Dag Eend" of "Tot ziens!") of in het bedanken van mensen ("Dank je wel, Varkentje!" of "Bedankt").

Het is van belang dat de leidster/leerkracht zich realiseert dat NT2-beginners kunnen 'verzuipen' in alle Nederlandstalige activiteiten die ze aangeboden krijgen, bijvoorbeeld tijdens het interactieve voorlezen. Er is dan ook niks op tegen om een kind in het begin af en toe wat anders te laten doen, bijvoorbeeld tekenen, het verhaal achter de computer bekijken of zelf een boekje lezen/beluisteren in de luisterboek. Vergeet niet aan de andere kinderen uit te leggen waarom de NT2-beginner nog niet met alles meedoet (Ramoult, 2002).

Gesprekken voeren

Binnen de Taallijn worden regelmatig gesprekken gevoerd. Met NT2-beginners kan dit wel eens ingewikkeld zijn. Hieronder volgt een aantal algemene tips (Ramoult, 2002):

- Volg de interesses van het kind: observeer, vooral in het begin, wat het kind interessant vindt. In welke hoek speelt het kind? Waar tekent hij over? Neem hier de tijd voor. Sluit hier tijdens een gesprek op aan. Dit zal het kind motiveren om te luisteren en te praten. Ook eigen ervaringen van het kind kunnen goede aangrijpingspunten zijn voor een gesprekje.
- Zet het kind in de kring dicht bij de leidster/leerkracht. Zo is lichamelijk contact mogelijk en kan de leidster/leerkracht snel even iets duidelijk maken.
- Laat een kringgesprek niet te lang duren.
- Voer een gesprek bij voorkeur in een kleine kring. Voor het leren van het Nederlands zijn één op één gesprekken het meest geschikt.
- Geef kinderen de tijd om te wennen aan de taal. Liedjes, versjes en rijmpjes helpen hierbij. Blijf altijd praten tegen NT2-beginners, ook al zeggen ze misschien nog weinig terug.
- Geef tijdens een gesprek visuele ondersteuning: maak gebruik van plaatjes, voorwerpen, foto's, boeken, enzovoort.

Routines

Routines zijn ideale momenten voor taalverwerving: ze verlopen bijna altijd op dezelfde manier en komen regelmatig terug. Dit geldt ook voor het soort taal dat wordt gebruikt tijdens een routine: er is sprake van veel herhaling. Het is aan te raden om deze situaties, zeker in het begin, te gebruiken om de Nederlandse taalontwikkeling van NT2-beginners op gang te brengen. De kinderen leren dan woorden en zinnen waar ze direct iets aan hebben. Het zijn vaak woorden waarmee ze iets kunnen zeggen over hun welbevinden of zelfredzaamheid (Pot, 2006). Bovendien is het goed voor hun zelfvertrouwen als ze tijdens routines al snel kunnen meedoen met de andere kinderen. Verder zijn routines goede momenten om te controleren of de kinderen woorden begrijpen.

<i>Routines</i>	<i>Tips</i>
Binnenkomen en weggaan Dagopening Eten en drinken Opruimen Verjaardag	<ul style="list-style-type: none"> • Doe een routine altijd volgens een vast stramien. Wanneer het tijd is om op te ruimen bijvoorbeeld, zingt de juf altijd een liedje. Wanneer het liedje is afgelopen, weten de kinderen dat ze stil moeten zijn en dat de juf gaat vertellen wat ze gaan doen. • Maak gebruik van vaste <i>zinspatronen</i>. Open de kring bijvoorbeeld altijd met: "Goedemorgen allemaal, ik ga eerst kijken of we er allemaal zijn. Goedemorgen Ali, goedemorgen..." Begin niet de ene ochtend met "Goedemorgen allemaal, hebben jullie allemaal lekker geslapen? Ik zie dat Kyra er niet is, en Mohamed ook niet", en de volgende ochtend met "Goedemorgen, laten we eerst kijken wat we vandaag gaan doen." Het is voor NT2-beginners fijn als de leidster/leerkracht zich voorspelbaar gedraagt, omdat ze dan weten waar ze aan toe zijn en wat er gaat gebeuren. Daardoor kunnen zij zich beter richten op de taal. Dat is veel moeilijker als zaken steeds anders verlopen. • Maak gebruik van liedjes. Deze kunnen als herkenningspunt dienen. Zing liedjes niet te snel, want dan zijn ze voor de NT2-beginners moeilijker te volgen. • Zorg voor voldoende visuele ondersteuning tijdens routines. Zo is het goed om pictogrammen voor het dagritme te gebruiken en daarmee een visueel dagschema te maken. Dit schema laat zien wat er gaat gebeuren en wanneer het kind weer naar huis gaat en wordt opgehaald. Gebruik de plaatjes van de verschillende hoeken op

	<p>het keuzebord ook in de hoeken zelf.</p> <ul style="list-style-type: none">• Koppel een NT2-beginner aan een taalvaardiger kind en laat deze koppels tijdens een routine samen iets doen, bijvoorbeeld opruimen of antwoord geven op een vraag.• Geef de NT2-beginner de verantwoordelijkheid voor een bepaalde (niet-talige) taak die hij leuk vindt of goed kan, bijvoorbeeld de beker van de juf wegzetten of de kwasten schoonmaken. Dit geeft zelfvertrouwen.
--	--

Ook bij de routines kan de leidster/leerkracht de TPR-methode toegepassen. Bij NT2-beginners begint zij met enkelvoudige opdrachten; pas als het kind een beetje is gevorderd probeert zij of het ook gecombineerde opdrachten begrijpt. Zo geeft de leidster/leerkracht tijdens de routine van het opruimen bijvoorbeeld de volgende opdrachten:

Enkelvoudig:

- Pak een boek.
- Ga zitten op je stoel.

Gecombineerd:

- Pak een boek en ga zitten op je stoel.

Het is belangrijk dat de leidster/leerkracht feedback geeft. Als het kind inderdaad een boek pakt, prijst zij het kind: "goed zo!". Reageert het kind niet, dan herhaalt zij de opdracht, terwijl ze naar de stapel met boeken wijst.

Ander voorbeeld:

Enkelvoudig:

- Was je handen.
- Droog je handen met de handdoek (of geef het kind een handdoek, terwijl je deze opdracht geeft).

Gecombineerd:

- Was je handen en droog ze met de handdoek.

In het begin doet de leidster/leerkracht de opdrachten nog samen met het kind, maar na verloop van tijd kan de NT2-beginner dit soort opdrachtjes alleen uitvoeren. De opdrachten kunnen eventueel worden voorgedaan door een kind dat al verder is. Het is in ieder geval belangrijk dat de leidster/leerkracht de opdrachten, en dat wat ze voordoet, altijd heel precies blijft verwoorden en dat zij controleert of het kind de opdrachten goed uitvoert.

Ontdekactiviteiten

Ontdekactiviteiten kunnen waardevolle momenten zijn voor NT2-beginners. Alle ingrediënten om taal te leren zijn er: kinderen krijgen veel kans om tijdens de activiteit te voelen, te ruiken en te kijken. Wanneer de leidster/leerkracht alles wat er gebeurt ook benoemt, koppelt zij het gedrag meteen aan taal. Bij een ontdekactiviteit kan de leidster/leerkracht overigens, net zoals bij het voorlezen van een prentenboek, van tevoren woorden selecteren die zij tijdens de activiteit wil aanbieden.

Bijvoorbeeld:

Een juf besluit een ontdekactiviteit met een appel te doen. Waar zou ze het over kunnen hebben? Ze komt tot de volgende vragen:

Hoe ziet een appel er aan de buitenkant uit? Zien alle appels er hetzelfde uit? Zijn ze altijd even groot? Als ik een appel doormidden snijd: hoe ziet de appel er aan de binnenkant uit? Hoe voelt dat? Voelt dat anders dan de buitenkant? Waar zouden die bruine pitjes voor zijn? Hoe smaakt een appel? Smaken alle appels hetzelfde? Vind je een appel lekker of vies? Hoe ziet een opengesneden appel er na een paar uur uit? Heeft de appel nog dezelfde kleur?

Ze realiseert zich dat deze vragen waarschijnlijk te moeilijk

zijn voor de NT2-beginners: ze kennen te weinig Nederlands om deze vragen goed te beantwoorden.

Daarom organiseert ze een extra kringgesprek met alleen deze kinderen. Ze wil de aandacht vooral richten op het uiterlijk van de appel. De woorden die ze in het gesprek zal aanbieden zijn: *de appel, rood, groen, wit, bruin, van binnen, van buiten*. Omdat de kinderen nog weinig Nederlands kennen, zal ze veel antwoorden als het ware zelf moeten 'geven'. Het "gesprek" zou als volgt kunnen gaan.

- Kijk, dit is een rode appel en dit is een groene appel.
- Nu snijd ik de rode appel door.
- Kijk, van binnen is de appel wit.
- Zie je dat?
- De appel is hier rood.
- En de appel is hier wit.
- Van buiten is de appel rood.
- Van binnen is de appel wit.
- Rood - wit.
- Nu pak ik de groene appel.
- Ik snijd de groene appel door.
- Kijk nu: de groene appel is van binnen wit.
- Van buiten is de appel groen.
- Van binnen is de appel wit.
- Groen - wit.

De juf geeft in dit gesprek veel informatie en bouwt veel herhaling in. Zij betreft de kinderen erbij door ze de appels te laten aanwijzen, de binnen- en de buitenkant te laten voelen, een stukje vast te laten houden, woordjes na te laten zeggen, et cetera. Ze controleert tijdens het gesprek steeds of de kinderen alles kunnen volgen. Het is goed om dit gesprek nog een paar keer te herhalen, bijvoorbeeld de volgende dag. Tijdens het gesprek kan dan de verwondering worden uitgesproken: "Hé, kijk, wat is dat? Zie je dat?" Door dit soort zinnestukjes vaak te herhalen, zullen de kinderen die makkelijker overnemen.

De leidster/leerkracht kan de herhaling interessanter maken en meer het karakter van een ontdekactiviteit geven, door na de eerste keer 'per ongeluk' een stukje appel te laten liggen.

- Kijk, wat is er nu gebeurd?
- De appel is bruin geworden!
- De appel is van binnen bruin.

Dit gesprek geeft eventueel de mogelijkheid om de verleden tijd aan te bieden:

- De appel was eerst wit.
- Nu is de appel bruin.

Tot slot kan de leidster/leerkracht na de ontdekactiviteit een TPR-oefening doen, bijvoorbeeld:

- Zie je de rode appel?
- Pak de rode appel.
- Geef de groene appel aan Léon.
- Leg de groene appel op de stoel.
- Leg de rode appel op de tafel.

Bedenk trouwens dat het niet vanzelfsprekend is dat alle NT2-beginners bekend zijn met materialen, zoals klei, puzzeltjes, verf, lijm en de zandtafel. Om die reden kunnen ontdekactiviteiten met dit soort materialen voor deze kinderen heel interessant zijn.

Werken in hoeken

Ook tijdens het spelen in de hoeken, bijvoorbeeld de huishoek, de bouwhoek en de verfhoek, kan worden gewerkt aan het Nederlands van de kinderen. Dit kan door het kind goed te volgen en daarop aan te sluiten: wat doet het kind, waar speelt het mee, speelt het met andere kinderen, speelt het graag in een bepaalde hoek, speelt het altijd hetzelfde spel? Wanneer de leidster/leerkracht met het kind meespeelt, kan zij het initiatief voor het spel meer bij het kind laten, terwijl zij bewust de taalverwerving probeert te bevorderen. Bijvoorbeeld:

De juf ziet dat Safira in de huishoek met de pop aan het spelen is. De pop wordt heel voorzichtig in bed gelegd en stevig toegestopt.

Leidster/leerkracht: "Oh, jij legt de pop in bed."

Kind: knikt, terwijl ze met haar hand het voorhoofd van de pop voelt.

Leidster/leerkracht: "O jee, is de pop ziek?"

Kind: "Ziek."

De juf pakt vervolgens een thermometer om de temperatuur te meten en legt ook haar hand op het voorhoofd van de pop.

Leidster/leerkracht/: "Oei, de pop is warm! Heeft de pop misschien koorts? Kom, we gaan kijken of de pop koorts heeft."

Het is belangrijk om mee te spelen, omdat de leidster/leerkracht de interactie (en dus het taalgebruik) dan kan verrijken door handelingen en voorwerpen te benoemen en door vragen te stellen. De leidster/leerkracht kan proberen om de kinderen op elkaar te laten reageren. Haar inbreng is belangrijk, omdat kinderen onderling vaak voor een groot deel non-verbaal bezig zijn of standaardzinnnetjes gebruiken, zoals "Deze hier" of "Niet doen". Bovendien vordert de taalontwikkeling niet sterk als twee kinderen samen spelen die beiden weinig Nederlandse woorden kennen. Dit wil overigens niet zeggen dat anderstalige kinderen niet met elkaar zouden mogen spelen. Ook de sociaal-emotionele ontwikkeling is immers belangrijk. Denk ook hier weer aan de vuistregels voor taalaanbod, interactie en feedback.

Ook in de hoeken kunnen TPR-oefeningen worden gedaan:

- In de verfloek, op een schoolbord of aan de tekentafel: de leidster/leerkracht beschrijft een afbeelding, huis, persoon, dier en de NT2-beginner tekent na wat hij hoort. De leidster/leerkracht kan ook eerst de hele tekening beschrijven en daarna stap voor stap. Tot slot kan ze samen met de NT2-beginner het eindresultaat bekijken, terwijl de beschrijving nog een keer wordt verteld. Op deze manier kan zij controleren of de tekening klopt en krijgt het kind meteen feedback op zijn werk. De tekeningen worden na afloop vergeleken en/of opgehangen. Deze activiteit kan in tweetallen, maar ook in een groepje worden uitgevoerd.

Bijvoorbeeld: in een groep is gewerkt met het thema 'wonen'. Tijdens het thema is veel tijd besteed aan het leren van woorden die met het huis te maken hebben, zoals *dak, deur, ramen, tuin*. De juf doet deze opdracht met één NT2-beginner. Ze beschrijft eerst de afbeelding:

- Ik zie een groot huis.
- Het huis heeft een dak.
- Het huis heeft een deur.
- En ik zie twee ramen.

Daarna begint ze samen met het kind met de tekening. De juf laat het kind op het bord tekenen en maakt ook zelf een tekening:

- Oké, teken eerst een groot huis. Met een dak.
- Ja, is het gelukt? Goed, teken nu een deur.
- Het huis heeft twee ramen. Teken twee ramen.

Tot slot bekijken ze samen het resultaat:

- Goed zo, ik zie een groot huis.
- Is dit de deur? Ja? Heel knap.
- Mijn huis heeft een groot dak, zie je? Heeft jouw huis ook een dak?
- En ik zie twee ramen. Heel goed gedaan! Heb ik ook twee ramen

getekend?

- In de huishoek of themahoek: richt de hoek samen met de NT2-beginner in. Waar zet je wat neer? "Zet de stoel naast de tafel, schuif de kast bij het raam, leg het kussen op de bank." "Doe de pan in de oven." "Moet de stoel bij de tafel of bij de keuken?"

- Alle hoeken: een speurtocht door de klas. De NT2-beginners gaan op jacht naar een schat en de leidster/leerkracht vertelt hoe ze de schat kunnen vinden. "Loop naar de huishoek." "Kruip naar de bouwhoek." "Hinkel naar de watertafel." "Ga terug naar de bouwhoek." Zo'n activiteit kan natuurlijk ook in de gymzaal of op het speelflein worden gedaan.
- In de bouwhoek: in deze hoek kunnen kinderen met name de voorzetsels goed oefenen en andere woorden die met ruimte maken hebben. "Bouw een hoge/lage toren." "Maak een smalle/brede brug." "Zet het paard (of ander klein speelgoed) op/naast het huis." Een TPR-oefening in de bouwhoek zou als volgt kunnen gaan:
 - Pak een *blok*.
 - Zet het *op* het andere *blok*.
 - Goed zo!
 - Pak *nog een blok*.
 - Zet het blok *op* het andere *blok*.
 - Ja, heel goed!
 - Je maakt een *toren*.
 - Pak *nog een blok*.
 - Ja, goed, je maakt een *hoge toren*.
 - Pak *nog een blok*.

De woorden *blok*, *op*, *nog een..*, *toren* en *hoge* worden in dit voorbeeld veel herhaald. Dit zijn de doelwoorden. Bovendien worden de voorwerpen echt benoemd, dus "Pak een blok" en niet "Pak die maar". Of "Zet het op het andere blok" en niet "Zet die er maar op."

Woordenschat

Kinderen die net beginnen met Nederlands leren, moeten meteen aan de slag met het leren van woorden. Een Nederlandstalig kind begrijpt in groep 1 minimaal 2000 woorden en in groep 3 ongeveer 4000 woorden. Dat betekent dat een NT2-beginner in een korte tijd een flinke Nederlandse woordenschat op moet bouwen om zonder achterstand aan de basisschool of in groep 3 te beginnen. Gelukkig pikt een kind al heel veel nieuwe woorden uit zichzelf op, maar dit zijn er niet genoeg om de achterstand in te halen. Daarom is het belangrijk dat de leidster/leerkracht ervoor zorgt dat het anderstalige kind ook tal van andere woorden leert.

Stappenplan

Het aanleren van nieuwe woorden gaat volgens een vast stappenplan (Van den Nulft, 2002), (Kienstra, 2003):

<i>Stap 1</i>	<i>Woorden selecteren</i>
Uitwerking	In de eerste stap bepaalt de leidster/leerkracht welke woorden de kinderen moeten leren. Kies in eerste instantie woorden waar de NT2-beginner wat aan heeft in het dagelijks leven. Kies daarna woorden die passen bij het thema, het prentenboek of de activiteit. Kinderen kunnen woorden beter onthouden als ze iets met elkaar te maken hebben. Kies dus niet bij het thema 'zomer' voor de woorden <i>hamer</i> , <i>zon</i> en <i>skipak</i> , maar voor <i>zon</i> , <i>strand</i> en <i>warm</i> . Bij het selecteren is het goed om naar de eigen praktijk te kijken (bijvoorbeeld wat zijn belangrijke woorden bij dit anker?). Daarnaast is het verstandig om gebruik te maken van een woordenlijst. Goede woordenlijsten zijn de <i>Basiswoordenlijst van Kienstra</i> en <i>Duizend-en-één-woorden: De allereerste Nederlandse woorden voor anderstalige peuters en kleuters</i> (Bacchini, 2005). De samenstellers van de laatste lijst hebben bepaald welke duizend woorden een NT2-beginner zo snel mogelijk zou moeten leren. Bovendien hebben ze deze duizend woorden in tussenstappen

	<p>verdeeld. Op grond hiervan zijn drie lijsten ontstaan: de eerste 52 woorden die anderstalige peuters/kleuters nodig hebben als ze de peuterspeelzaal of school binnenkomen, daarna de eerste 198 en tot slot de eerste 1000+1 woorden. Met een NT2-beginner begint de leidster/leerkracht eerst met het aanbieden van de eerste 52 woorden, daarna de eerste 198, et cetera. Een dergelijke woordenlijst helpt de leidster/leerkracht om op een verantwoorde manier woorden te kiezen en systematisch te werk te gaan.</p> <p>Bied niet te veel woorden in één keer aan. Het is niet de bedoeling dat het kind na het tiende nieuwe woord, het eerste woord is vergeten. Bied nieuwe woorden dus aan in afgepaste porties en niet allemaal tegelijk.</p>
Voorbeeld	<p>Op grond van de woordenlijst <i>Duizend-en-één-woorden</i> selecteert de juf voor NT2-beginners, die net in de groep gekomen zijn, de woorden <i>drinken, eten, hallo, dag (groet), hand, plassen</i> en <i>wc</i>. Ze wil deze woorden aanleren tijdens de routines, met name tijdens het binnenkomen/weggaan, eten en drinken.</p>

Stap 2	Betekenen verduidelijken
Uitwerking	<p>Kinderen leren de betekenis van een woord vaak niet na één keer uitleggen. Herhaling is erg belangrijk. Streef ernaar om een woord minimaal 7x te herhalen. Vaak is het nodig om een woord op verschillende manieren uit te leggen. Er zijn drie manieren om een woord te verduidelijken (van den Nulft et al, 2002):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitbeelden (visueel): een voorwerp laten zien, proeven, ruiken, voelen. Ook kan de leidster/leerkracht foto's of andere afbeeldingen gebruiken en de eigen stem, gebaren, mimiek of gezichtsexpressie. Zij kan de kinderen een woord ook laten ervaren door ze iets te laten doen. • Uitleggen (verbaal): een definitie geven van een woord, een voorbeeld geven in een zin waardoor het woord duidelijk wordt, een woord gebruiken dat ongeveer hetzelfde betekent,

	<p>het woord noemen in combinatie met een woord dat het tegenovergestelde betekent, een vertaling geven in de moedertaal van de kinderen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden (verbaal en non-verbaal): de leidster/leerkracht maakt met behulp van materialen of tekeningen duidelijk bij welke andere woorden (binnen het thema) een woord past. <p>Leidsters/leerkrachten kunnen de verschillende manieren van verduidelijken combineren. Bied nieuwe woorden altijd aan met het bijbehorende lidwoord (<i>de, het</i>).</p>
Voorbeeld	<p>Bij het thema 'Dit ben ik' heeft de juf de volgende woorden geselecteerd op grond van de <i>1000-en-één-woorden lijst</i>: <i>het haar, het hoofd, de mond, de neus, het oog, het oor</i>.</p> <p><u>Uitbeelden</u></p> <p>De juf geeft alle kinderen een spiegeltje. Samen met de kinderen bekijken ze goed het eigen gezicht. Terwijl de juf hierover praat, laat ze alles aanwijzen.</p> <p><u>Uitleggen</u></p> <p>De juf zegt, terwijl ze haar mond aanwijst: "Kijk, dit is mijn mond. De mond. Met mijn mond kan ik eten. In je mond zit ook je tong. Steek je tong maar uit. Wie kan heel ver z'n tong uitsteken?"</p> <p><u>Uitbreiden</u></p> <p>De juf zegt: "Kijk, Marina is een meisje. Ze heeft lang haar." Hier wordt <i>haar</i> in verband gebracht met het gegeven dat haar kort of lang kan zijn.</p>

Stap 3	Herhalen en oefenen
Uitwerking	Herhaal de woorden regelmatig, maar creëer ook kansen voor de kinderen om de nieuwe woorden zelf te gebruiken tijdens

	<p>verschillende activiteiten. Dit hoeven geen grote activiteiten te zijn, maar kunnen kleine, korte spelletjes zijn. Doe dit net zolang totdat ze de nieuwe woorden kennen. Probeer ervoor te zorgen dat nieuwe woorden in de groep te zien zijn. Is bijvoorbeeld het woord <i>bloem</i> aangeleerd, haal dan ook echte bloemen in de groep. Zo kan het kind af en toe 'spieken' of het bloemetje aanwijzen als hij het woord even niet weet.</p>
<p>Voorbeeld</p>	<p>De juf heeft aan een groepje NT2-beginners de woorden <i>de deur, de stoel, de tafel, lopen, zitten, open</i> en <i>dicht</i> aangeboden. Ze oefent deze woorden kort met een spelletje volgens de TPR-methode. De juf geeft de kinderen bijvoorbeeld opdrachtjes als: loop naar de tafel, ga op de stoel zitten, loop naar de deur, doe de deur dicht, doe de deur open. Soms stelt ze ook een vraag "Is de deur open?" Ja knikken of nee schudden is dan ook een antwoord. De juf koppelt kinderen die het nog moeilijk vinden aan een taalvaardiger kind.</p> <p>Bij het thema 'Dit ben ik' oefent de juf met de woorden die ze aangeboden heeft: <i>het haar, het hoofd, de mond, de neus, het oog, het oor</i>. Ze heeft een pop, waarvan de ogen, oren, neus, mond en haren kunnen worden afgenomen. De kinderen moeten hun ogen dicht doen. Ondertussen haalt ze iets van het hoofd weg. Ze vraagt aan de kinderen: "Wat is weg? Wat is weg van het hoofd?" De kinderen die het woord nog niet zelf kunnen gebruiken, kunnen aanwijzen (bij de pop of bij zichzelf) wat weg is. Daarna helpt de juf het kind door vragen te stellen om het woord te vinden: "Is <i>het oog</i> weg?" of "Is <i>de neus</i> of <i>het haar</i> weg?"</p> <p>De juf zit met een klein groepje kinderen in de kring en fluistert in het oor van één van de kinderen een woord dat ze geleerd hebben. Het kind fluistert het woord in het oor van het volgende kind. Weet het laatste kind welk woord de juf heeft gefluisterd? Kan het kind dat woord aanwijzen?</p>

<i>Stap 4</i>	<i>Controleren</i>
Uitwerking	Ga na of de kinderen de nieuwe woorden begrijpen en/of zelf kunnen gebruiken. Wees ervan overtuigd dat een kind een woord echt kent: uiteindelijk is het de bedoeling dat een kind een woord niet alleen begrijpt, maar ook zelf kan gebruiken. Is dat niet het geval, herhaal dan de vorige stappen. Houd bij het herhalen en oefenen in de gaten welke kinderen de oefeningen snel mee doen en welke kinderen daar nog moeite mee hebben.
Voorbeeld	<p>De juf twijfelt of een NT2-beginner het verschil tussen <i>de jas</i> en <i>de tas</i> goed hoort en vraagt of het kind zijn <i>jas</i> wil pakken (een TPR-oefening). Als het kind vervolgens met zijn <i>tas</i> aankomt, weet ze genoeg.</p> <p>De juf helpt een NT2-beginner met een knutselwerkje. Het kind roept: "Ik knipper pakken." Vervolgens ziet de juf het kind terugkomen met een schaar. De juf begrijpt dat de NT2-beginner het woord <i>schaar</i> nog niet heeft geleerd.</p>

Andere suggesties

Ook in de gymzaal of buiten kunnen leidster/leerkrachten aan woordenschat werken, door middel van spelletjes of andere oefeningen. In de gymzaal kan beweging worden gekoppeld aan taal. Het kind kan bijvoorbeeld *heen* en *weer* rennen, *grote* en *kleine* stappen maken, heel *hoog* springen, maar ook heel *laag*, *in* en *uit* de hoepel springen of *over* de bank lopen. Naast het verwoorden van het gedrag van de kinderen, kan de leidster/leerkracht hier ook TPR-oefeningen doen. Zij kan eventueel een NT2-beginner koppelen aan een taalvaardiger kind, zodat ze samen de TPR-oefeningen kunnen doen.

Verder kunnen kinderen hun woordenschat uitbreiden door liedjes, rijmpjes en versjes. Hierbij zijn woorden meestal gekoppeld aan handelingen en bewegingen. De kinderen voeren deze tijdens het opzeggen of zingen uit. Dit helpt hen de woorden te begrijpen en te onthouden.

Bovendien kan de leidster/leerkracht concrete voorwerpen gebruiken om de woorden die bijvoorbeeld in een rijmpje voorkomen te verduidelijken. Zij kan hiermee allerlei spelletjes doen. Zij legt bijvoorbeeld voorwerpen uit het liedje of rijmpje in het midden van de kring. Wanneer een voorwerp tijdens het opzeggen of zingen in het liedje of rijmpje voorkomt, wijst zij een kind aan, dat het voorwerp mag pakken. Ook kan zij de voorwerpen van tevoren uitdelen aan de kinderen. Wanneer 'hun' voorwerp wordt genoemd, mogen ze even naar voren komen (Stoep, 2005).

Kort samengevat, let de leidster/leerkracht bij het aanbieden van nieuwe woorden op de volgende punten:

- Leer nieuwe woorden aan volgens het stappenplan: woorden selecteren, betekenissen verduidelijken, herhalen en oefenen, controleren.
- Selecteer per dagdeel minimaal vijf nieuwe woorden om de kinderen bewust aan te leren.
- Bied nieuwe woorden aan met het bijbehorende lidwoord. Zeg dus liever niet *zon*, maar *de zon*.
- Probeer een woord minimaal zeven keer te herhalen.
- Maak gebruik van liedjes, gedichtjes, materialen, bewegingen en handelingen die de kinderen zelf doen.

ICT

NT2-beginners en ICT

Veelbelovend zijn de mogelijkheden van ICT voor NT2-beginners. Het voordeel van werken met de computer is dat een digitaal prentenboek of een woordspel talloze keren kan worden herhaald. Herhaling is immers heel belangrijk voor het leren van een taal. Bovendien kan een digitaal, geanimeerd prentenboek meer informatie over een woord geven dan een gewoon prentenboek. Bij het woord *uil* bijvoorbeeld, wordt niet alleen een plaatje van dit dier getoond, maar ook hoe hij met zijn hoofd draait en wat voor geluid hij maakt (Bacchini, 2004).

Uit onderzoek (Verhallen, 2002) blijkt dat het interactief werken met de computer een zeer positief effect kan hebben op de taal- en denkontwikkeling van jonge kinderen. 'Interactief' houdt in dat de kinderen tijdens het voorlezen van een digitaal prentenboek vragen moeten beantwoorden of bij een spelletje de opdracht krijgen iets aan te klikken.

Interactieve ICT staat nog in de kinderschoenen en er is helaas weinig ontwikkeld specifiek voor NT2-beginners. Aangezien het een interessante aanvulling is, kunnen leidsters/leerkrachten er wel mee experimenteren. Leuk en mooi ICT materiaal waarmee zij kunnen experimenteren zijn *Levende boeken*. Werken met *Levende boeken* kan goed worden gecombineerd met de Taallijn. Meer informatie hierover is te vinden op www.levendeboeken.nl.

Ander materiaal is te vinden op de sites www.bereslim.nl en www.samenslim.nl. Deze sites zijn vooral bedoeld om het denkvermogen van jonge kinderen te stimuleren, maar de oefeningen die hier te vinden zijn, kunnen ook worden gebruikt om nieuwe woorden in te oefenen.

Het is mogelijk om zelf met ICT aan de slag te gaan. De leidster/leerkracht kan bijvoorbeeld platen uit een prentenboek, andere afbeeldingen of foto's van een uitje

scannen en hierbij vervolgens een eigen tekst of bepaalde woorden inspreken met behulp van een microfoon. Zij kan hierbij ook anderstalige ouders inzetten en een Nederlandse en een anderstalige versie maken. Let er in ieder geval op dat tussen een ingesproken woord en de bijbehorende betekenis een duidelijke één op één relatie is.

Bijvoorbeeld:

Een juf wil het woord *de aardbei* op de computer aanbieden. Ze heeft een duidelijk plaatje van een aardbei gescand en spreekt bij dit plaatje duidelijk *de aardbei* in. Voor de NT2-beginner is nu duidelijk dat het woord *aardbei* hoort bij dat plaatje (er is sprake van een één op één relatie tussen woord en betekenis). Als het kind een plaatje van een fruitschaal had gezien met daarop een aardbei, maar ook een banaan, een appel en een peer, dan had hij nooit kunnen weten bij welk fruit het woord *de aardbei* hoort.

Ouderbetrokkenheid

Het is belangrijk dat de leidster/leerkracht ouders betreft bij de taalontwikkeling van hun kind. Hoe doe je dat? Waarover kun je ouders het best informeren, zodat ze hun kind optimaal kunnen ondersteunen bij het leren van het Nederlands?

Eigen taal

Het is goed om te weten dat, naast het leren van de Nederlandse taal, ook de eigen taal belangrijk blijft. De eigen taal is niet alleen belangrijk om met familie in Nederland en in het land van herkomst te kunnen praten, ook helpt de eigen taal het kind om zich bewust te zijn van zijn achtergrond en cultuur. Bovendien kan een grote woordenschat in de eigen taal helpen bij de verwerving van het Nederlands. Als een kind het woord *morgen* al in de eigen taal kent, hoeft hij dit woord alleen nog maar in het Nederlands te vertalen om het te leren. Dat is makkelijker dan wanneer het kind de betekenis van een woord én niet in de eigen taal kent én niet in het Nederlands.

Verder is een goede communicatie tussen ouders en kind het allerbelangrijkst. Dat gaat het beste als ouders en kind de taal gebruiken waarin zij zich het makkelijkst kunnen uitdrukken.

Op de hoogte houden van activiteiten in de groep

Het is zinvol om de ouders te laten weten waar het kind in de groep mee bezig is, zodat ouders daarbij thuis kunnen aansluiten. De leidster/leerkracht vertelt daarom aan de ouders welk thema centraal staat en welke woorden daarbij worden geleerd. Ook vertelt zij wat voor spelletjes de kinderen hebben gedaan, zodat de ouders dit thuis ook kunnen doen. Verder kan zij de ouders laten zien wat voor werkjes de kinderen hebben gemaakt. De ouders kunnen daar dan thuis over doorpraten.

Om ouders op de hoogte houden van de activiteiten en van de ontwikkeling van hun kind, kan de leidster/leerkracht gebruikmaken van een 'heen-en-weer-schrift.' Dit is een schriftje waarin kort beschreven is wat het kind heeft gedaan. Dit schrift gaat mee naar huis. De ouders kunnen niet alleen lezen wat het kind in de peuterspeelzaal of op

school heeft gedaan, maar kunnen ook opschrijven wat het kind thuis heeft meegemaakt. Zodoende is de leidster/leerkracht op de hoogte van de gebeurtenissen thuis en kan zij daar eventueel op inspelen.

Een ander goed hulpmiddel is het portfolio. Dit is een plakboek waarin het werk van het kind wordt verzameld. De inhoud van het plakboek is aanleiding voor gesprekken tussen juf-kind, juf-ouder en ouder-kind. Het is de bedoeling dat het plakboek één of twee keer per maand mee naar huis gaat. Op deze manier blijven ouders op de hoogte van de activiteiten in de klas. Een portfolio is een krachtig middel om ouders te betrekken bij hun kind.

Zijn een 'heen-en-weer-schrift' of een portfolio moeilijk te realiseren, omdat de ouders weinig Nederlands spreken, dan kan de leidster/leerkracht de ouders uitnodigen voor een bezoekje in de klas. Ze kan ouders bijvoorbeeld betrekken bij een uitje, een kringgesprek of een verwerkingsactiviteit. Op deze manier komen de ouders op een niet-talige manier veel te weten over de bezigheden van hun kind. Ook is het leuk als kinderen de kans krijgen om aan hun ouders te laten zien wat ze kunnen. Zo kan de leidster/leerkracht een NT2-beginner bijvoorbeeld laten demonstreren wat voor TPR-spelletjes hij al kan.

Voorlezen

Wijs ouders op het belang van thuis voorlezen. Voorlezen is zeer goed voor de woordenschat en voor het verhaalbegrip. Thuis voorlezen hoeft niet per se in het Nederlands. Als de ouders zelf nog niet zo goed Nederlands spreken, kunnen zij voorlezen in de eigen taal. Sommige culturen hebben geen voorleestradiatie, maar een verteltradiatie. Ook dit is goed voor de taalontwikkeling.

De leidster/leerkracht vertelt aan de ouders hoe ze een prentenboek het beste voor kunnen lezen. Zij vertelt bijvoorbeeld dat ze woorden kunnen verduidelijken door op de plaatjes te wijzen, door ze uit te beelden of door ze uit te leggen. Ook laat zij de ouders weten dat zij een boek gerust vaker dan één keer kunnen voorlezen, omdat jonge kinderen herhaling fijn vinden en omdat dit goed is voor de taalontwikkeling.

Tot slot wijst de leidster/leerkracht de ouders erop dat het goed is om tijdens of na het voorlezen met het kind te praten of het kind het verhaal zelf na te laten vertellen. Taal gebruiken is immers taal leren.

Omdat het moeilijk is om dit allemaal uit te leggen aan een ouder die het Nederlands zelf nog niet zo goed beheerst, kan de leidster/leerkracht de ouder uitnodigen om tijdens een voorleessessie te komen kijken. Een dergelijk voorbeeld kan heel verhelderend zijn.

Verder kan de leidster/leerkracht de ouders een blad met *gouden tips* meegeven. Deze gouden tips zijn te downloaden op www.detaallijn.nl onder de knop NT2. Hier is ook een vereenvoudigde versie van de *gouden tips* te vinden voor ouders die minder goed Nederlands spreken. De *gouden tips* geven ouders houvast wanneer ze hun kind willen voorlezen.

Thuis voorlezen kan dus in de eigen taal en in het Nederlands. Het is mooi als de leidster/leerkracht een boek dat zij in de groep wil voorlezen, eerst in de eigen taal voorleest. Dit helpt bij het leren van het Nederlands. Helaas is de keus uit vertaalde prentenboeken beperkt. Bij het project *Overstap* zijn nog wel meertalige prentenboeken en voorleesverhalen te vinden in de talen Nederlands, Turks en Marokkaans-Arabisch. Uitgeverij Interval-Lâle heeft meertalige boeken in de talen Nederlands, Turks, Tamazight en Marokkaans-Arabisch in zijn assortiment. Bij deze meertalige boeken zijn bovendien luistercassettes, video's en spelletjes beschikbaar. Meer informatie is te vinden op www.interval-lale.nl. Ook in de bibliotheek zijn meestal wel vertaalde prentenboeken te vinden.

Als de ouders graag willen dat het kind ook thuis Nederlands hoort, maar daar zelf niet goed voor kunnen zorgen, dan zijn daar ook mogelijkheden voor. In de bibliotheek bijvoorbeeld zijn tal van geluids- en beeldopnamen te vinden van verhalen in het Nederlands. Verder kunnen ouders samen met hun kind naar DVD's kijken van Nederlandstalige prentenboeken, zoals *Dribbel* en *De kleine Ijsbeer*.

Andere activiteiten

We noemen tot slot nog een aantal andere activiteiten die ouders met hun kind kunnen doen om de taalontwikkeling te bevorderen. Informeer ouders over deze activiteiten:

- Naast het lezen van voorleesboeken, kunnen ouders aanwijsboeken bekijken. Bij dit soort boeken kunnen de ouders samen met hun kind de afbeeldingen benoemen en de plaatjes aanwijzen.
- Samen kijken naar Nederlandse televisie en daarover praten, bijvoorbeeld *Sesamstraat*, *Z@ppflat*, *Het Zandkasteel*, *Koekeloere*.
- Woordenschatspelletjes uit de bibliotheek.
- Voorleeswoordenboeken bekijken, bijvoorbeeld *Mijn Eerste Van Dale*.
- Veel praten met kinderen over allerlei bekende en nieuwe voorwerpen.
- (Oudere) Kinderen stimuleren om zelf te lezen.
- Meedoen aan ouder-kind spelgroepen.
- Meedoen aan activiteiten in het buurthuis (nieuwe ervaringen vergroten de kennis van de wereld).
- Meedoen aan naschoolse activiteiten op school.

Achtergrondinformatie over NT2

Je kunt een woord op twee manieren kennen.

1. Je (her)kent een woord, maar kunt dat woord nog niet zelf gebruiken.
2. Je kent het woord en je gebruikt het ook zelf.

Het eerste wordt passieve woordkennis genoemd, het tweede actieve woordkennis. Meestal leren we een woord eerst passief en daarna actief. Dat betekent dus dat we een woord eerder begrijpen dan dat we het zelf kunnen gebruiken. Zo is het ook bij jonge kinderen: ze kunnen *de stoel* best aanwijzen als daarom wordt gevraagd, maar ze kunnen de stoel nog niet zelf zo benoemen. NT2-beginners moeten uiteindelijk zoveel mogelijk woorden actief kunnen gebruiken. Sterker nog: om te voorkomen dat een peuter in groep 3 met een taalachterstand begint, moeten we streven naar een actieve woordkennis van 3000 Nederlandse woorden.

Stadia ontwikkeling NT2

Net zoals de verwerving van de eerste taal volgens bepaalde fasen verloopt, kent ook de ontwikkeling van een tweede taal verschillende stadia.

Stadium 1

Stadium 1 staat ook bekend als de 'wenperiode' of de 'stille periode'. Het kind spreekt nog geen Nederlands, maar begrijpt misschien wel een paar veelvoorkomende woorden, bijvoorbeeld sommige voorwerpen in de speelzaal/klas. Kinderen in dit stadium zijn meestal pas in Nederland of hebben nog weinig contact met deze taal gehad. Deze groep wordt soms 'onaanspreekbaar' genoemd of wordt aangeduid met de term 'absolute beginners'. In stadium 1 is het niet goed om kinderen tot spreken te forceren.

Stadium 2

Het kind kan al meer dingen in zijn omgeving benoemen, zoals mensen, dieren, dingen en activiteiten. Ook maakt het kind al korte zinnnetjes die bestaan uit twee of drie

woorden. Meestal zetten zij in deze zinnestjes het hele werkwoord aan het eind van de zin, dus 'ik huis lopen'. Verder gebruikt het kind nog nauwelijks lidwoorden, voorzetsels, persoonlijke voornaamwoorden, werkwoordvervoegingen of meervoudsvormen.

Bijvoorbeeld: *Man komen. Meisje bal. Man banaan weggoaien. Meisje vallen. Bal weg.*

Stadium 3

In dit stadium kan het kind langere zinnestjes maken van vijf à zes woorden.

Ook gebruikt het af en toe lidwoorden, voorzetsels, vervoegingen en dergelijke. Dit gaat nog gepaard met fouten. Dit geldt ook voor de woordvolgorde.

Bijvoorbeeld: *Ik ziek. Ga naar ziekenhuis. Dokter geven pillen. De pillen is goed voor mij. Maar ik maandag nog naar ziekenhuis gaan.*

Stadium 4

Het kind maakt langere zinnen, maar dit gaat nog gepaard met fouten. Lidwoorden, voorzetsels en meervoudsvormen (vooral die eindigen op *-en*) komen steeds meer voor. Om moeilijke verledentijdsvormen te vermijden, kan een tweedetaalleerder vermijdingsstrategieën gebruiken. Het kind gebruikt dan een constructie met *gaan + het hele werkwoord*.

Bijvoorbeeld: *Het man gaat lopen. En dan het meisje loopt met het ballen. En dan hij gaat weggoaien bananending. Hij gaat vallen op banaan. Het ballon vliegt weg de lucht.*

Stadium 5

Het kind kan met langere zinnen iets vertellen. De meervoudsvormen met een –s komen vaker voor en de regel voor de verleden tijd van zwakke werkwoorden (ren/rende) wordt ontdekt. De vervoeging van sterke werkwoorden (slaap/sliep) komt pas later.

Bijvoorbeeld: *Een man loopt op straat. En dan ging-ie een banaan eten, om dikker te worden. En toen gooide-ie de schil op straat. En toen valde dat meisje toen ze op de banaan stapte. Het ballon vliepde weg de lucht in.*

In schema ziet de beschreven ontwikkeling er als volgt uit. Hier is ook vermeld hoeveel woorden een kind in elk stadium ongeveer actief kent:

Stadium	Kenmerken
1	<ul style="list-style-type: none">• Het kind begrijpt misschien een paar woorden Nederlands.• Actieve woordenschat: 0
2	<ul style="list-style-type: none">• Het kind kan mensen, dieren, dingen en activiteiten benoemen.• Het kind maakt zinnen van ongeveer drie woorden, met fouten.• Actieve woordenschat: 1-1000
3	<ul style="list-style-type: none">• Het kind kan zinnen tot zes woorden maken, met fouten in de woordvolgorde.• Het kind maakt iets meer gebruik van lidwoorden, voorzetsels, werkwoordvervoegingen, e.d., maar nog niet foutloos.• Actieve woordenschat: 1000-1500
4	<ul style="list-style-type: none">• Het kind maakt langere zinnen, met fouten.• Woordvorming (enkelvoud/meervoud, werkwoordstijden) wordt gebruikt, maar met veel fouten.• Actieve woordenschat: 1500-2500
5	<ul style="list-style-type: none">• Het kind kan lange zinnen maken en maakt hierin weinig fouten.• Woordvorming blijft moeilijk en gaat gepaard met veel fouten.• Actieve woordenschat: 2500-3500

Meestal worden er niet meer dan vijf stadia beschreven. Dat komt waarschijnlijk omdat vanaf dat punt individuele verschillen een grotere rol gaan spelen. Sommige kinderen richten zich meer op het leren van de regels van een taal, andere meer op het leren van zoveel mogelijk woorden.

In deze aanvulling gaat het om de kinderen in stadium 1 en 2. Van kinderen die de overgang maken naar stadium 3, kunnen langzaam instromen in de cyclus van de Taallijn. Dit betekent overigens niet dat de aandacht voor woordenschat en andere taalvaardigheden vanaf dat moment kan verminderen. Het betekent alleen dat ze beter in staat zijn om met de cyclus van de Taallijn mee te doen. Bij anderstalige kinderen moet taal altijd een punt van aandacht blijven.

Stadium 1 en 2 specifiek

We beschrijven stadium 1 en 2 nog specifieker. Dit kan helpen om meer grip te krijgen op de taalontwikkeling van het kind. In onderstaand schema is ook het gewenste gedrag van de leidster/leerkracht beschreven.

Stadium 1A: Het eerste begin

<i>Kind</i>	<i>Leidster/leerkracht</i>
Stille periode	Verwoord alle handelingen. Geef het kind voldoende tijd om aan de taal te wennen. Geef ruimschoots complimenten als het kind praat in de eigen taal of in het Nederlands.
Kind moet wennen aan de taal. Dat kan zich uiten in teruggetrokken, chaotisch of hyperactief gedrag.	Betrek de ouders in dit stadium: laat ze eerder komen of langer blijven en laat ze in speelzaal/op school spelletjes doen met het kind. Onderzoek welke interesses het kind heeft.

Stadium 1B: Het kind gaat zich aanpassen

<i>Kind</i>	<i>Leidster/leerkracht</i>
Kind krijgt belangstelling voor zijn omgeving, maar begrijpt nog weinig van de taal.	Geef veel visuele ondersteuning: dagritmekaarten, pictogrammen op materiaal/in hoeken, plaatjes, foto's en voorwerpen. Ondersteun gesproken taal door gebaren en gezichts- en stemexpressie.
Kind accepteert de regels en routines in de klas door andere kinderen na te doen.	Zorg ervoor dat er duidelijke regels en routines in de groep zijn. Het kind kan dan snel wennen, hoeft nog niet veel taal te begrijpen, maar weet wel wat er wordt verwacht.
Het kind is gericht bezig en neemt deel aan activiteiten.	Doe voor en speel mee. Loop bijvoorbeeld samen door de groep en benoem en verwoord de dingen die je tegenkomt. Bekijk of er een ander kind is waarmee de beginner graag speelt. Laat deze kinderen samen dingen doen of betrek ze allebei bij kleine kringactiviteiten.

Stadium 1C: Het kind start met het gebruik van de tweede taal

<i>Kind</i>	<i>Leidster/leerkracht</i>
Het kind begint te reageren op eenvoudige aanwijzingen in het Nederlands, zoals <i>kom eens hier</i> en standaarduitdrukkingen als <i>hoi, hallo, dag, dank je, ja</i> en <i>nee</i> .	Spreek langzaam en duidelijk, met veel gebaren en expressie. Kijk of het kind dingen kan aanwijzen of opdrachtjes kan uitvoeren.
Het kind gebruikt gebaren en zoekt contact.	Zoek zelf regelmatig contact met het kind, vooral tijdens spelsituaties die niet veel taal vereisen, maar dring jezelf niet op.
Het kind luistert naar verhaaltjes en begint mee te doen met liedjes en rijmpjes.	Bied, indien mogelijk, een boek of praatplaat eerst in de eigen taal aan en later op de dag in het Nederlands.

Stadium 2: Redzaamheid

<i>Kind</i>	<i>Leidster</i>
Het kind kan dingen om zich heen benoemen.	Doe mee aan activiteiten. Gebruik zelf begrijpelijke woorden en korte zinnen. Daag het kind uit om zelf dingen te benoemen.
Het kind vraagt om namen van dingen en mensen.	Voer gesprekjes aan de hand van voorwerpen en maak gebruik van bewegingsliedjes. Richt de klas aantrekkelijk in met veel mogelijkheden voor interactie. Praat rustig en duidelijk en stel gesloten vragen.
Het kind heeft nog een kleine actieve woordenschat en gebruikt zinnen van één à twee woorden (bijvoorbeeld: ik bal).	Vergroot de woordenschat en bied hele zinnen aan.

Literatuurlijst

Aarssen, J., & Elsäcker, W. van (2005). *Gesprekken met kleuters, scholingsmodule*. Utrecht: Sardes.

Appel, R., & Vermeer, A. (2004). *Tweede-taal verwerking en tweede-taal onderwijs*. Bussum: Coutinho.

Bacchini, S. (2001). Woordenschat uitbreiding bij jonge kinderen. *Toon*, 4(10), 12-14.

Bacchini, S., Blokland, T., Hulsbeek, M., Pot, H., & Smits, M. (2005). *Duizend-en-een-woorden. De allerleerste Nederlandse woorden voor anderstalige peuters en kleuters*. Enschede: Stichting leerplanontwikkeling (SLO).

Bacchini, S., & Rijk, Y. van (2004). Woordjes en plaatjes, ict en tweede-taalverwerking van jonge kinderen. *JSW*, 88(6), 28-31.

Bontje, D. (2006). *Peuters Interactief met Taal. De Taallijn: Taalstimulering voor jonge kinderen, scholingsmodule*. Utrecht: Sardes.

Bontje, D., & Zouw, K. van der (2006). *De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2, scholingsmodule*. Utrecht: Sardes.

Bontje, D., & Zouw, K. van der (2005). *Peuters interactief met Taal. De Taallijn: Taalstimulering voor jonge kinderen, scholingsmodule ROC SPW3*. Utrecht: Sardes.

Branden, K. van den, Nulft, D. van den, Verhallen, M., & Verhelst, M. (2001). *Referentiekader vroege tweede taalverwerking. Een referentiekader voor doelstellingen rond vroege NT2-verwerking in Nederland en Vlaanderen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

- Broekhof, K., Melisse, R., & Zouw, K. van der (2005). *Werken aan woordenschat, scholingsmodule*. Utrecht: Sardes.
- Broekhof, K., Oehlers, E., Peters, S., Ranke-Lawro, S., & Vos, J. de (2007). *Ouders Interactief met Taal. Oudercursus Taalstimulering*. Utrecht: Sardes.
- Broekhof, K., & Versteegen, H. (2005). *Ouderbetrokkenheid in peutergroepen met behulp van een gezinsportfolio, scholingsmodule*. Utrecht: Sardes.
- Cohen de Lara, H., Zouw, K. van der (2005). *Interactief voorlezen van verhalende prentenboeken in peutergroepen, scholingsmodule*. Utrecht: Sardes.
- Corvers, J., Bruggink, M., Peters, S., & Vegt, A.L. van der (2007). *De Taallijn in groep 1 en 2. Een effectstudie bij taalzwakke kinderen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Elsäcker, W. van, Beek, A. van der, Hillen, J., & Peters, S. (2006). *De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Kienstra, M. (2003). *Woordenschatontwikkeling. Werkwijzen voor groep 1-4*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Kuiken, F. (1995). Taalbeleid. In: R. Appel, F. Kuiken & A. Vermeer (Red.), *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs* (pp.157-167). Amsterdam: Meulenhoff Educatief.
- Nulft, D. van den, & Verhallen, M. (2002). *Met woorden in de weer*. Bussum: Coutinho.
- Oskam, S. (2000). *Praktische didactiek voor Engels in het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Pot, H. (2006, oktober). *Een lawine van woorden*. Onderzoeksrapport in het kader van het lecotoraat dynamiek van de stad INHOLLAND, Rotterdam.
- Schonewille, B., Zouw, K. van der, & Ophuizen, M. van (2005). *Peuters en ICT, scholingsmodule*. Utrecht: Sardes.

Stoep, J., & Elsäcker, W. van (2005). *Peuters interactief met taal. De Taallijn VVE: Taalstimulering voor jonge kinderen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Ramoult, G., & Sterckx, M. (2002). *De opvang van anderstalige nieuwkomers in de kleuterklas*. Leuven: Steunpunt NT2.

Teunissen, F., & Hacquebord, H. (2002). *Onderwijs met taalkwaliteit. Kwaliteitskenmerken voor effectief taalonderwijs binnen onderwijskansenbeleid*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.

Verhallen, M.J.A.J., Bus, A.G., & Jong, M.T. de (2002, januari). *Elektronische boeken in de vroegschoolse educatie*. Onderzoek uitgevoerd door de universiteit van Leiden, faculteit der Sociale wetenschappen, afdeling leerproblemen.

Verhelst, M. (2003). De relatie tussen taalaanbod en woordenschat verwerving van het Nederlands als tweede taal door 2,5-jarige allochtone kleuters in Brussel. In T. Koole, J. Vontier & B. Tahitu (red.), *Artikelen van de Vierde Sociolinguïstische Conferentie* (pp. 522-531). Delft: Eburon.